

„ПОТОМКА” - ЕЛИСАВЕТА БАГРЯНА

(анализ)

1. ЖАНРОВА ОПРЕДЕЛЕНОСТ

Стихотворението е изградено като изповед, в която се долавят най-съкровени размисли, тревоги и мечти на лирическата героиня.

2. ЗАГЛАВИЕ

Заглавието „Потомка” ни потапя в атмосферата на темата на стихотворението. Потомството е унаследяване на характерни черти и качества от своите прадеди. Заглавието насочва към смисъла на авторовата творба, че верността и предаността към рода и своите предци са начин да разбереш собствените си стремежи и желания, да се утвърдиш като личност, която успява да осмисли живота си. Това е белег на човешката същност, защото чрез поглед в миналото индивидът се чувства по-сигурен и уверен в себе си и амбициите му се разпростират все по надалеч.

3. АВТОРСКИ ТЕКСТОВЕ

- а) **предговори** – липсват
- б) **следговори** – липсват
- в) **бележки** – няма
- г) **автоинтерпретации** – няма

4. ПАРАТЕКСТОВЕ

- а) **мото** – стихотворението няма мото
- б) **посвещение** – Елисавета Багряна посвещава поемата си на Маня Милетич, втората дъщеря на Любомир Милетич, нейна връстница и състудентка, много близка приятелка. То е изповед и начин за изразяване на нейните собствени мисли и непреодолимото ѝ желание за волност, свобода и възможност за личностно развитие като човек, който би могъл сам да взема решения и да избере какво да прави с живота си – *„Но усещам, в мене бие древна, / скитническа, непокорна кръв”, „ За това аз може би обичам / необхватните с око поля”, „Волен глас, по вятъра разлян”*

5. КОНСТРУКТИВНИ ОСОБЕНОСТИ НА ТЕКСТА

- а) **части** – композиционно творбата не е разделена, но при анализ на текста се обособяват **3 части**:

Първа част – При нея е използвана антитезата, принципът на отричането с желание за постигане на тъкмо обратното твърдение – *„Няма прародителски портрети”, „И не знам аз техните завети”* – чрез думите си лирическата героиня подсилва влиянието и значението на рода, неизменно свързан с отделния човек и стремежа му да се утвърди като личност и да бъде свободен.

Втора част – Поглед в миналото – *„Може би прабаба тъмноока”, „ е избягала в среднощ дълбока”, „с някой чуждестранен светъл хан”, „ конски тропот може би кълтял е”* – макар разглежданите минали събития да са просто

вероятни и несигурни, чрез тях потомката се опитва да разкрие себе си, своите желания и копнежи.

Трета част – Това е част, в която тя пряко назовава и конкретизира себе си, собствените си чувства и мисли – „*За това аз може би обичам, необхватните с око поля*“, „*Може би съм грешна и коварна*“, „*Аз съм само щерка твоя вярна*“, „*моя кръвна майчице, земя.*“

б) случки – случката представена в текста е нереална, тя е просто допусната - „*Може би прабаба тъмноока*“, „*е избягала в среднощ дълбока, / с някой чуждестранен, светъл хан*“, „*конски тропот може би кънтял е*“, „*и спасил е двама от кинжала*“. Случката станала с прабабата на лирическата героиня има за цел да подсили нейния собствен стремеж за лична свобода.

в) пейзажи - Въображаемата случка с прабабата на героинята – „*крайдунавските равнини*“, „*среднощ дълбока*“, но основният акцент пада върху личните разсъждения на потомката – „*Необхватните с око поля*“, „*волен глас, по вятъра разлян*“ – имат за цел да утвърдят представата за нейната широка, жадуваща пространство душа.

г) диалог – липсва

д) описание – „*Скитническа, непокорна кръв*“, „*прабаба тъмноока*“, „*среднощ дълбока*“, „*грешна и коварна*“, „*щерка вярна*“ – те най-точно обрисуват емоционалното състояние и страстите на отделния човек.

е) лирически и други отстъпления – не се срещат

6. МЕХАНИЗЪМ НА ДУБЛИРАНЕ НА ТЕКСТОВИТЕ СТРУКТУРИ:

а) повторения – в цялото стихотворение се повтаря „*може би*“, което насочва, че събитията и действията са хипотетични и има голяма вероятност да не се случат, както и ни отправят към необходимостта за вземане на правилни решения и носене на тежките последствия от неправилни такива.

б) откъси, резюмиращи целия текст – „*Но усещам в мене бие древна, /скитническа, непокорна кръв*“, „*Затова аз може би обичам, / необхватните с око поля*“ – от цитатите се долавят мислите и разсъжденията, които героинята иска да предаде чрез цялото стихотворение – с няколко думи тя изразява своето непокорство и прескачане на законите на рода в името на жадуваната свобода.

7. ОБРАЗ НА СВЕТА:

а) модел - в стихотворението се откроява новия модел на света, изразен чрез бунта,въстанието на героинята срещу старите предразсъдъци и повели на рода; просперитета и развитието, волността на отделния човек - „*скитническа, непокорна кръв*“, „*тя ме води към греха ни пръв*“, „*...аз може би обичам/необхватните с око поля*“, „*може би сред път ще се сломя*“

б) време - в творбата не е конкретизирано точното време на развитие

в) пространство - „*из крайдунавските равнини*“, „*необхватните с око поля*“, „*волен глас,по вятъра разлян*“

8. ОБРАЗ НА ЧИТАТЕЛЯ – лирическата героиня сякаш се обръща към родната земя, споделяйки вълненията си с нея. Тя изповядва съкровенните си мисли и чувства, но през цялото стихотворение сякаш конкретния читател отсъства. Той съществува, но не е споменат в текста. Чак в края на произведението чрез споменаването на майката земя като че се обособява точен слушател, който е по-висш от самата героиня и може да я подкрепи и насочи.

9. ЛИНГВИСТИЧНИ ТЕХНИКИ:

а) **стилистични средства** - авторката използва:

- **повторение** - „може би“; епитети - „тъмноока“, „непокорна“, „светъл“, „необхватните“, „коварна“;

- **отрицание** - „няма прародителски портрети...не знам аз техните завети“;

- **паузи**, изразени чрез тирета - „Може би съм грешна и коварна,/може би сред път ще се сломя-/аз съм само щерка твоя вярна...” - засилва емоционалното внушение в момента на развързката, посочва се любовта към родината;

- **инверсия** - „аз съм само щерка твоя вярна“

б) **включване на различни видове езици** - липсва

в) **чужд оттенък в българските имена** - няма

г) **лексикални особености** - използване на съответните думи - „усещам“, „в мене бие“, „обичам“; не са използвани оценъчни думи, междуметия.

д) **синтактични особености** - тире, което изразява пауза, не се срещат реторични въпроси, безглаголни изречения

10. КУЛТУРНИ УНИВЕРСАЛИИ

а) **сюжетни схеми, мотиви и образи** - В стихотворението се откроява мотива за устойчивостта на рода, съхранена чрез потомството и наследените от него черти и характеристики. Долавя се и мотива за непокорството, неподчинението пред остарелите схващания и разбирания и ограниченията, които те налагат на свободолюбивата личност - „древна, /скитническа, непокорна кръв“; мотив за разпростирание, волност, неограничение и нужда от индивидуалност - „... обичам необхватните с око поля“, „волен глас по вятъра разлян“. Този мотив се долавя чрез въображаемата представа на героинята, свързана с прабаба й, чрез която тя изразява собствения си бунт и потъпкване на несправедливи, задушавачи родови закони. Основният сюжетен образ в стихотворението е този на героинята, която се въплъщава в своята прабаба, виждайки съдбата си сродна с нейната. Прародителката въстава срещу установените правила в името на щастието, сега нейната потомка, в чиито вени тече кръвта й, години по-късно тръгва по същия път - този на непримиримостта, бунта, развитието и откриването на самия себе си.

б) **символи:**

- **родът** е символ на силата, устойчивостта, развитието, чрез всяко изминало поколение;

- **кинжала** символизира саможертвата и високата цена, която трябва да бъде платена в името на любовта и свободата, поради загърбване на семейните ценности и стари традиции;

- **необхватните поля и волният глас** - свободолюбието и независимостта на лирическата героиня.

в) **смислово-емоционални опозиции** - Смислово-емоционална опозиция се долавя в противопоставянето на героинята на утвърдените норми и правила; от друга страна тя е силно привързана към родината, земята на предците си - „аз съм само щерка твоя вярна, /моя кръвна майчице-земя.“ Лирическата героиня е в опозиция сама със себе си, чувствата и желанията й се преплитат.

г) **темпорални модели** - „може би прабаба тъмноока“, „е избягала в среднощ дълбока, /с някой чуждестранен, светъл хан“, „конски тропот може би кънтял е“, „и спасил е двама от кинжала“ - използвана е ретроспекцията, макар връщането назад във времето да е нереално, въображаемо, представа на героинята.

11. ФОРМИ НА МЕЖДУТЕКСТОВИ ВРЪЗКИ:

а) **цитат** - няма

б) **перифраза** - не се среща

в) **пародия** - липсва

г) **полемика** - няма

д) **алюзия** - въображаемата представа за прабабата, пристъпила родовите повели. Потомката открива в този нереален образ собствения си живот и стремежи.

12. ТЕХНИКИ НА ВЪТРЕШНОТЕКСТОВОТО ДЕКОДИРАНЕ:

Основната тема на стихотворението е свързана със силата на родовата кръв, наследствените черти и характеристики, които крепят човека, непокорството, наследено от предците ни. „Ключовете“ за осъзнаване смисъла на творбата са „скитническа, непокорна кръв“, „волен глас“, „кръвна майчице-земя“ - те насочват към целия замисъл на авторката за сюжетното развитие на творбата. Условността „може би“ също насочва към възможния провал на бунта срещу родовите, вече остарели закони, както и към необходимостта от вземане на решения, както и носене на техните последици.

ПОТОМКА

Стихотворението на Елисавета Багряна „Потомка“ (1925) е включено в първата стихосбирка на поетесата - „Вечната и святата“ - книга, с която тя заявява едно ново присъствие в българската литература.

Двайсетте години на ХХ в. са период, характерен именно с появата на нови гласове в литературния ни живот. Скъсването с традицията, креативната реакция срещу миналото, освобождаването от рутината на образно, стилово и поетическо равнище - това са все типични отлики на онези текстове на 20-те години, които се самоосъзнават и самозаявяват като „нови“. Най-общо тези тенденции биват формулирани от литературните историци като постсимволистична модерност. В тази последователност се открояват експресионизмът на Гео Милев, самобитният автентизъм на Никола Фурнаджиев, често определян по посока на имажинизма (което обаче не е особено правомерно), акмеистичните признаци в поезията на Атанас Далчев, някои препратки към футуризма (в текстовете на Г. Милев, Ламар и др.).

Тъй като в българската литература е трудно да бъде учленен следсимволистичен авангардизъм с яснотата, с която това става в някои други европейски литератури, ще се ограничи само с този общ фон.

„Потомка“ на Елисавета Багряна е творба-образец именно за вътрешно противоречивата приемственост на „новите“ гласове спрямо едно духовно

наследство, мислено като традиция. Стихотворението е изградено по схемата: теза-антитеза-синтез - композиционна метафора на неспокойната-в-себе-си традиция, на излизащата отвъд себе си приемственост.

Още заглавието - „Потомка” - обещава една история за родовата връзка. И наистина, в стилистично и образно отношение творбата е издържана в духа на родовото сказание: прародителските портрети, фамилната книга, родът, заветите, древната кръв, прабабата - това са все реалии, характерни за родоописанието. Но как са подредени те? Точно емблемите на родовата памет са представени като не-свои:

*Няма прародителски портрети,
ни фамилна книга в моя род
и не знам аз техните завети,
техните лица, души, живот.*

Или: това е и смислово, и композиционно отчленената теза на стихотворението.

Следва антитезата, представяща всичко онова, което е свое, присъщо за лирическата героиня на Багряна:

*Но усещам, в мене бие древна,
скитническа, непокорна кръв.
Тя от сън ме буди нощем гневно,
тя ме води към греха ни пръв.*

*Може би прабаба тъмноока,
в свилени шалвари и тюрбан,
е избягала в среднощ дълбока
с някой чуждестранен, светъл хан.*

*Конски тропот може би кънтял е
из крайдунавските равнини
и спасил е двама от кинжала
вятърът, следите изравнил.*

На официозната, неусетена, неусвоена родова история от първа строфа е противопоставена истинската, усещаната от героинята като насъщна, генеалогия на нейната душевност. В случая, очевидно е, не става дума просто за зачеркване на миналото, а за противопоставяне на два вида минало - на своето, почувстваното минало срещу очакваното според каноните на традицията.

Така духът на скитничеството, на личния бунт, на битийната свобода става новата родова история на лирическия субект, противопоставена на обичайно статично мисленото „фамилно наследство”. Нещо повече, героинята на Багряна преобръща модела на наследяване - тя се оказва потомка именно на прабабата, изключение от традиционния ред - на прародителката, излязла извън представите за правилно, редно, добродетелно. Тоест лирическата героиня не се вписва в общоприетия образец, а парадоксално сама избира представата за рода си, идентифицирайки се именно с отклонението от нормата. Или - тя построява своя „неканоничен канон”.

„Неканоничният канон” на Багряна (един безспорен оксиморон) е изграден чрез представи, типични за романтическото светоусещане. Този похват впрочем

напомня за връзката между модернизма от първите десетилетия на XX в. с някои характеристики на романтизма.

Прояви на тази тенденция са мотивите за скитничеството („скитническа, непокорна кръв“); за греха; за среднощното бягство (нощта в патриархалния космос е времето, в което праведните спят, а „бесните“ будуват). В тази последователност място има и контрастът: „прабаба тъмноока“ - „чуждестранен, светъл хан“. Съответно в своето пространство тук са „крайдунавските равнини“, а праотците са закриляни от вятъра, наместо да живеят в дом, закриляни от стряхата например.

Така закономерно следва синтезът на творбата:

*Затова аз може би обичам
необхватните с око поля,
конски бяг под пляска на бича,
волен глас, по вятъра разлян.*

*Може би съм грешна и коварна,
може би средпът ще се сломя -
аз съм само щерка твоя вярна,
моя кръвна майчице-земя.*

Тук историчното и интимното битие на героинята се сливат в лирически изказ, в който емоционалното преживяване и фактологията на личността добиват органичен синхрон в една изповед. Така се стига до крайното обобщение на творбата: „аз съм само щерка твоя вярна,/ моя кръвна майчице-земя“. Героинята най-сетне назовава истинската си прародителка - земята. Именно хтоничното, първичната свързаност със земята, изначално женското е нейният корен, в името на който тя отхвърля едно по едно ограниченията на патриархалния канон.

Мислено в един по-широк план, това стихотворение е представително именно за типа модерност на Багряна, за начина, по който тя се откроява като „нов глас“ - възраждайки земното, автентичното, живото, човешки преживяемото в бунта си срещу прекалената „литературност“ на поезията.